

YEŞİLYURT KÖYÜ CAMİİ HAZİRESİNDEKİ MEZAR TAŞLARI

Yusuf ACIOĞLU*

ÖZET

Çanakkale ili Ayvacık ilçesine bağlı Yeşilyurt Köyü Camii Haziresinde, 29 adet başucu ile 6 adet ayakucu şâhidesi bulunmaktadır. Mezar taşları H.1117(M.1705) - H.1313(M.1896) yılları arasına tarihlenmektedir.

Mezar taşlarında, bitkisel bezemeler ağırlıklı olmakla birlikte camii gibi mimari tasvirlerde görülmektedir.

Mezar taşlarının kitabelerinden anlaşıldığı kadarıyla bazılarında akrabalık ilişkileri de bulunmaktadır. Haziredeki mezar taşları, Yeşilyurt'un tarihini, demografik ve sosyolojik durumunu ve aynı zamanda batılılaşma etkisi ile şekillenen tasvir sanatını göstermesi açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale, Yeşilyurt, Camii, Hazire, Mezar Taşları.

ABSTRACT

There are 29 pieces of head side and 6 pieces of foot side tombstones in the cemetery of the Yeşilyurt Village Mosque in the Ayvacık province of Çanakkale. The tombstones are dated to the period in between AH. 1117 (AD 1705) and AH. 1313 (AD 1896).

Although, there are predominantly floral decorations on the tombstones, architectural decorations like mosques are also depicted.

As far as understood from the inscriptions on the tombstones some of them also have kinship relations. The tombstones in the cemetery are important as they reflect the history of Yeşilyurt and, its demographic and sociological conditions and at the same time the art of imagery which was shaped by the influence of westernization.

Key Words: Çanakkale, Yeşilyurt, Mosque, Cemetery, Tombstones.

Çanakkale ili Ayvacık ilçesinde, Kaz dağları eteklerinde yer alan Yeşilyurt Köyü, doğal güzellikleri ve geleneksel konut mimarisi ile tanınır. Köyün asıl adı

* Araş. Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü.

“Büyük Çepni”dir¹. Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri’nde (H.937/M.1530) yer alan Hüdâvendigâr Livası haritasında, bugünkü yerlerinde “Büyük Çepni ve Küçük Çepni” adı ile iki köy görölmektedir² (Şek. 1). Büyük Çepni adı zamanla halk dilinde “Büyük Çetmi” olarak deđişmiştir³. Günümüzde ise, köy Yeşilyurt adı ile anılmaktadır.

Köy meydanında yer alan camii, boyuna dikdörtgen planlı, ahşap tavanlı, kırma çatılı, tek şerefeli minareli olup, kuzey tarafında kapalı bir son cemaat yeri bulunmaktadır. Camii, giriş cephesi ve içindeki mimari süslemeleriyle 19.yüzyıl Batı etkili eklektik üslubu yansıtır⁴ (Res. 1).

Caminin doğusunda yer alan hazire kısmı 2006 yılında yeniden düzenlenerek mezar taşları temizlenmiş ve caminin doğu duvarı önüne, yan yana, ön yüzleri doğuya bakacak şekilde yerleştirilmişlerdir (Res. 2). Burada 29 adet başucu ile 6 adet ayakucu şâhidesi bulunmaktadır. Başucu şâhidelerinden 14’ü erkek, 13’ü kadın mezarına aittir. Alt kısmı gömülü olan bir mezar taşı ile isimsiz olan bir mezar taşının kimliği anlaşılamamıştır. Çalışma kapsamında, başucu şâhidelerinin tamamı, ayakucu şâhidelerinden sadece üzerinde bezeme bulunan iki tanesi incelenmiştir. İncelenen mezar taşlarının kitabe metinleri Latin harfleri ile verilmiş olup, metinlerinde okunamayan kısımlar “...” ile belirtilmiştir. Mezar taşları tarih sırasına göre sunulmuştur. Tarihleri belli olmayan iki adet başucu ve ayakucu şâhidesi de en sonda yer almıştır.

1- Koca Mehmed’in Mezar Taşı

Başucu şâhidesi, 43,5x19x5 cm ölçülerinde mermer malzemeden olup, gövde başlık kısmından kırıktır. Kitabe metni soldan sağa yukarıya doğru meyilli yüzeyden kazınarak kabartılmış, 4 satırdan oluşmaktadır.

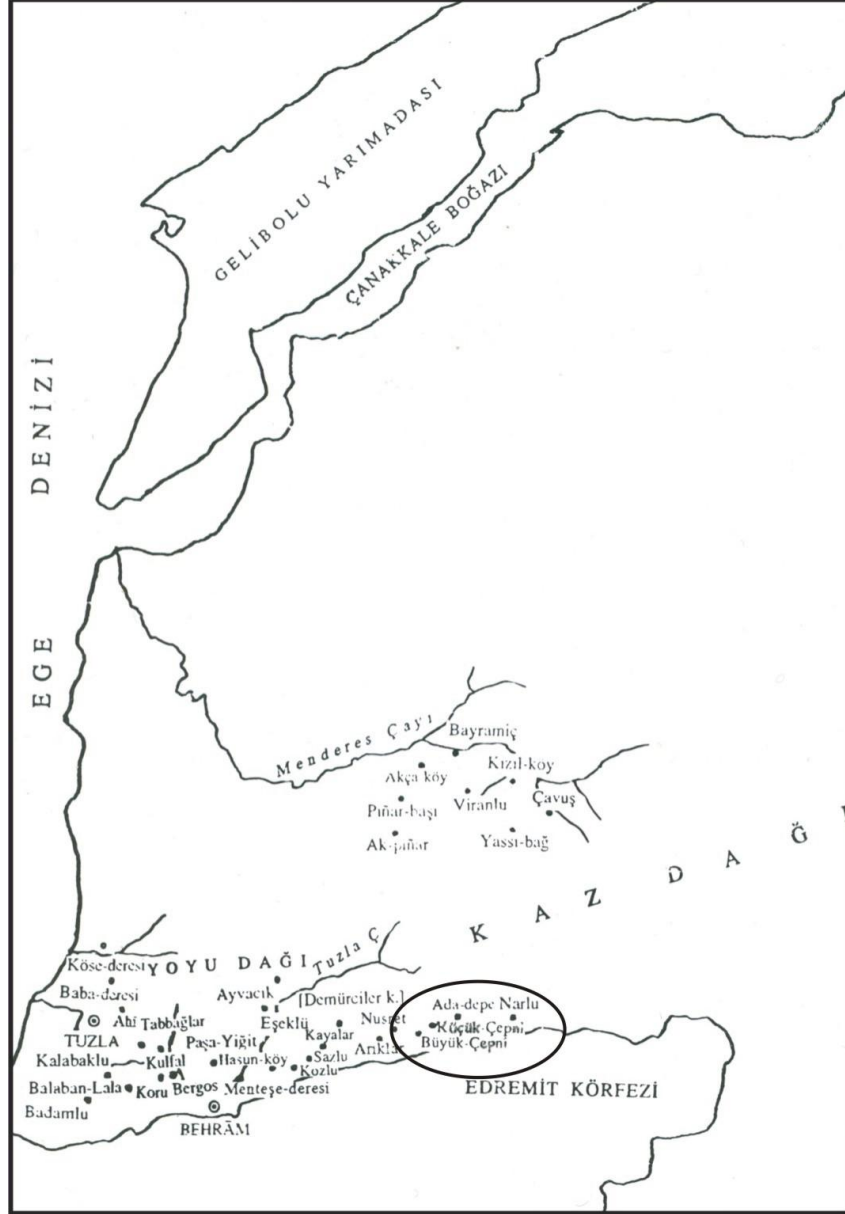
¹ Bu ad Oğuzların Çepni boyundan gelmektedir. Batı Anadolu’nun, Oğuzların Çepni boyunun yerleşim alanlarından biri olduğu bilinmektedir. Bk. Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul, 1992, s.241.; Yusuf Ziya Yörükkan, *Anadolu’da Aleviler ve Tahtacılar*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s.139.

² *166 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530)*, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın Nu:27, Ankara, 1995, s.185. Yine aynı defterin 167. sayfasında, Büyük Çepni’de 27 hâne, 11 mücerred(bekâr), 1 imam, Küçük Çepni’de ise 16 hâne, 9 mücerred(bekâr), 1 imam olduğu belirtilmektedir.

³ Çepni adının zamanla Çetmi adına dönüşümü, incelemiş olduğumuz 24, 28, 29 numaralı mezar taşlarında görülebilmektedir. Buradan anlaşıldığı kadarıyla 19. yüzyıldan itibaren köyün ismi Büyük Çetmi Olmuştur. Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzunda Büyük Çetmi, Ayvacık ilçesinin Küçükkuuyu bucağına bağlı bir köy olarak gösterilmiştir. Bk. Anonim, *Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu*, C.I, İçişleri Bakanlığı Yayını, Ankara, 1946, s.187.

⁴ Camii hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Zekiye Uysal, “Yeşilyurt Köyü Camii”, *Sanat Tarihi Dergisi*, S.XIV. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 2005, s.309-329.

Yeşilyurt Köyü Camii Haziresindeki Mezar Taşları

Şek.1- Hüdâvendigâr Livası Haritası (H.937M.1530).

Yusuf Acioğlu

Kitabe Metni:

Âh mine'l-mevt
Merhûm ve mağfûr
Koca Mehmed rûhuna fâtiha
1117 (M. 1705–06)⁵ (Res. 3)

2- (İsimsiz) Mezar Taşı

57x29,5/23,5x5 cm ölçülerinde mermer malzemededen yapılmış olup, üç dilimli tepelikten sonra gövde aşağıya doğru daralmaktadır. Yarım dairesel bir silme içine merkezde bir gonca gül etrafında stilize palmet motifi işlenmiştir. Yarı dairesel silmenin üstü ve yanları ise akantus yapraklarıyla bezenmiştir. Kitabe kısmı iki yandan silmelerle çerçeve içine alınmış, yazı çevresi kazınarak kabartılan harflerle soldan sağa yukarıya doğru meyilli 4 satırdan oluşmaktadır (Res. 4).

Kitabe Metni:

Âh mine'l-mevt
Merhûm ve mağfûr
Gülşen-i cennet ola makamım
1118 (M. 1706–07)

3- Ümmihan'ın Mezar Taşı

Başucu şâhidesi 57x16x11,5 ölçülerinde mermer malzemededen olup başlık kısmı yerinde yoktur. Kitabe kısmı düz silmelerle çerçeve içine alınmış, soldan sağa yukarıya doğru meyilli düz silmelerle birbirinden ayrılmış 7 satırdan oluşmaktadır.

Kitabe Metni:

Âh mine'l-mevt
Bakmayın çeşm-i basîretle
Mezarım taşına anlayın

⁵ Koca Mehmed'e ait mezar taşının tarih kısmında "117" rakamı görülmektedir. Osmanlı belgelerinde ve mezar taşlarında tarih kısmında "1000" hanesinin yazılmaması sıkça rastlanılan bir durumdur. Bu tip durumlarda tarih okunurken bu faktör dikkate alınarak okunur. Daha önceki bir çalışmada, tarih kısmında ikinci ile üçüncü rakam arasında "0" rakamı olduğu düşünüldüğünden mezar taşının tarihi H.1107(M.1695) olarak okunmuştur. Bk. Zekiye Uysal, Ay. mak., s.316. Ancak ikinci ile üçüncü rakam arasında sıfır rakamı görülmemektedir. Bu nedenle mezar taşının tarihi tarafımızdan H.1117(M.1705–06) olarak okunmuştur. Aynı durumun bulunduğu diğer mezar taşlarının tarihleri de bu yöntemle okunmuştur.

Yeşilyurt Köyü Camii Haziresindeki Mezar Taşları

Halim benim ta gelince

.....

Ümmihan rûhuna fâtiha

Sene 1148 (M.1735–36)

4- Mehmed Oğlu Mehmed'in Mezar Taşı

Başucu şâhidesi 53,5x21/20x9 cm ölçülerinde mermer malzemedden başlık kısmı yerinde yoktur. Kitabe metni soldan sağa doğru düz bir şekilde yazı etrafı kazılarak yüzeyden kabartılmış 6 satırdan oluşmaktadır.

Kitabe Metni:

Merhûm

Ve mağfûr

... Mehmed oğlu

Mehmed rûhuna

El-fâtiha

Sene 1161 (M.1748)

5- Hoca Oğlu Molla Halil Ağa'nın Mezar Taşı

Başucu şâhidesi, 68x21x9 cm. ölçülerinde mermer malzemedden yapılmış olup, bir gövde ve boyun kısmı üzerinde yer alan sarık şeklindeki tepelikten oluşmaktadır. Sülüs hatla yazılan kitabe metni, mermer malzeme üzerinde oyularak kabartılmış, 7 satırdan oluşmaktadır (Res. 5).

Kitabe Metni:

Merhûm

Ve mağfûr

Hace oğlu

Molla Halil Ağanın

Rûhiyçün

El-fâtiha

Sene 1171 (M. 1757–58)

6- El-imâm-ül Hatîb İbrahim Efendi'nin Mezar Taşı

Başucu şâhidesi, 83x23/24x10 cm. ölçülerinde mermer malzemedden yapılmış olup, bir gövde ve boyun kısmı üzerinde yer alan sarık şeklindeki tepelikten

Yusuf Acioglu

oluşmaktadır. Sülüs hatla yazılan kitabe yanlardan çerçeve içine alınmış, alçak kabartma şeklindeki metin soldan sağa doğru olarak düz silmelerle ayrılmış, 5 satırdan oluşmaktadır (Res. 6).

Kitabe Metni:

Merhûm ve mağfûr el-muhtâc
Îlâ-rahmeti Rabb-ül-Gafûr
El-imâm-ül Hatîb İbrahim
Efendi rûhiyçün fâtiha
Sene 1182 gurre recep (11 Kasım 1768)

7- Hâcî Ahmed Efendi Kerimesi Hûrî'nin Mezar Taşı

Başucu şâhidesi, 53x26/21x4 cm ölçülerinde mermer malzemeden olup, sivri kemerli tepelik kısmından oluşmaktadır. Kitabe metni üzeri dairesel kemerle sınırlandırılmış, kemer üzeri akantus yaprakları ile doldurulmuştur. Kitabe metni soldan sağa yukarıya doğru meyilli düz silmelerle birbirinden ayrılmış 4 satırdan oluşmaktadır.

Kitabe Metni:

Âh mine'l-mevt
Hâcî Ahmed Efendi
Kerimesi merhûme Hûrî
Rûhuna fâtiha sene 1217 (M. 1802-03)

8- İmâm-ül Hatîb Hâcî Ahmed Efendi'nin Mezar Taşı

Başucu şâhidesi, 138x33,5x10 cm. ölçülerinde mermer malzemeden yapılmış olup, bir gövde ve boyun kısmı üzerinde yer alan kavuk şeklindeki tepelikten oluşmaktadır. Sülüs hatla yazılan kitabe yanlardan çerçeve içine alınmış, alçak kabartma şeklindeki metin soldan sağa yukarıya doğru meyilli olarak düz silmelerle ayrılmış, 7 satırdan oluşmaktadır (Res. 7).

Kitabe Metni:

Hüve'l-Hallâkü'l-Bâkî
Müyesser oldu beka-ı şehâdet
Îlâhî sen nasîb eyle saâdet
Bulmaz takî resûlünden şefâat
İmâm-ül Hatîb merhum
Hâcî Ahmed Efendi rûhuna

Yeşilyurt Köyü Camii Haziresindeki Mezar Taşları

Fâtiha sene 1222 – Ramazân fi 22 (M. 23 Kasım 1807)

9- Es-Seyyid El-Hâc Ali Ağa'nın Mezar Taşı

Başucu şâhidesi, 100x32x15 cm. ölçülerinde mermer malzemedden yapılmış olup, bir gövde ve boyun kısmı üzerinde yer alan kavuk şeklindeki tepelikten oluşmaktadır. Sülüs hatla yazılan kitabe yanlardan çerçeve içine alınmış, alçak kabartma şeklindeki metin soldan sağa doğru olarak düz silmelerle ayrılmış, 7 satırdan oluşmaktadır (Res.8).

Kitabe Metni:

Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî

Merhûm ve mağfûr el-muhtâc

Îlâ-rahmeti Rabb-ül-Gafûr

İslambolu bedestânı

Es-Seyyid El-Hâc Ali Ağa

Rûhiyçün el-fâtiha

Sene 1227 – Rebî-ül-evvel (Mart 1812)

10- Âdile Hoca'nın Mezar Taşı

Başucu şâhidesi, 93x30,5/29x4 cm. ölçülerinde mermer malzemedden yapılmış olup, üçgen tepelikten itibaren gövde aşağıya doğru daralmaktadır. Üçgen tepelik yatay bir silme ile kitabe yüzeyinden ayrılmaktadır. Tepelik yüzeyi taş ekseninde üç kozalak motifi ile iki yanında simetrik bir düzenle işlenen aynı büyüklükte birer kubbeden ibaret cami tasviri ve “C-S” kıvrımlarıyla dolaşarak, zirvedeki palmetle birleşen barok karakterli dal ve yaprakların meydana getirdiği plastik bir çerçeve ile bezenmiştir. Her iki kubbenin yüzeyi de iç içe küçülen kavisli çizgilerle dilimlere ayrılmış ve kubbeler hilal biçimli birer alemle nihayetlenmiştir. Kubbelerin ekseninde altta birer kapı bulunmaktadır. Kapı yüzeyleri ve etrafı düz bırakılmıştır. Kitabe, köşeliklerinde stilize üç yaprak motifi işlenerek süslenmiş, kemer kavsi altında soldan sağa yukarıya doğru meyilli silmelerle birbirinden ayrılarak oval kartuşlar oluşturulmuş 6 satırdan meydana gelmektedir (Res.9).

Kitabe Metni:

Hüve'l-Bâkî

Kabrimi ziyâret eden ihvân

Okuya rûhuma bir fâtiha ihsân teâlîm

El-sıbyân merhûme ve mağfûre

Yusuf Acioglu

Âdile Hâce rûhuna fâtiha

Sene 1228 safer (M. Şubat/Mart 1813)

11- Molla Mustafa Kerimesi Emine Hanım'ın Mezar Taşı

Başucu şâhidesi 94x34/26x5 cm ölçülerinde mermer malzemeden olup yukarıdan aşağıya doğru daralan bir gövde ve üçgen tepelikten oluşmaktadır. Tepelik düz bir silme ile kitabe kısmından ayrılmış, üzeri ortada stilize yapraklar etrafı ise beş gülle kuşatılmıştır. Kitabe dairesel kemer formu bir silme ile üstten kuşatılmış, tepeliğin kitabe kısmından ayıran düz silme ile arada kalan köşe boşlukları stilize akantus yaprağıyla doldurulmuştur. Kitabe metni soldan sağa düz bir şekilde düz silmelerle birbirinden ayrılmış 5 satırdan oluşmaktadır (Res.10). Kitabe metninin 3'üncü satırının başı, mezar taşı kırık olduğu için okunamamıştır.

Kitabe Metni:

Âh mine'l-mevt

Cihân bağında bir gonca gül iken

..... ecel eyledi beni hüzn

Molla Muhammed oğlu Molla Mustafa kerimesi

Merhûme Emine rûhuna fâtiha sene 1228 (M. 1813)

12- Hâci Efendi Kerimesi Emine Hanım'ın Mezar Taşı

Başucu şâhidesi, 80x30/20x5,5 cm. ölçülerinde mermer malzemeden yapılmış olup, üçgen tepelikten itibaren gövde aşağıya doğru daralmaktadır. Üçgen tepelik yatay bir silme ile kitabe yüzeyinden ayrılmaktadır. Tepelik yüzeyi taş ekseninde tek şerefeli bir minare ile iki yanında simetrik bir düzenle işlenen aynı büyüklükte birer kubbeden ibaret cami tasviriyle bezenmiştir. Her iki kubbenin yüzeyi de iç içe küçülen kavisli çizgilerle dilimlere ayrılmıştır. Tepeliğin sağ yanındaki kubbe hilal biçimli, sol yanındaki kubbe ise konik biçimli bir alemlle nihayetlenmiştir. Yine tepeliğin, sağ yanında kubbe altında çift kanatlı hafif basık dairesel kemerli bir kapı, sol yanında hafif basık kemerli iki pencere bulunmaktadır. Kapı yüzeyi düz bırakılmış, kapının iki yanındaki boşluk ve pencere içleri çapraz çizgili kafeslerle doldurulmuştur. Dairesel gövdeli minare iki kubbenin arasındaki boşluktan kubbelerin oturduğu silmenin üzerinde yükselmektedir. Minare gövdesi şerefeden sonra hafifçe daralmakta ve şerefe hizasında bir hilal bulunmaktadır. Minare ve kubbeler arasındaki boşluk servi ağaçları ile doldurulmuştur. Kitabe, köşeliklerinde şematik üçer yaprak motifi işlenerek süslenmiş, kemer kavsi altında yazı çevresi kazınarak kabartılan harflerle soldan sağa yukarıya doğru meyilli 4 satırdan oluşmaktadır (Res.11).

Yeşilyurt Köyü Camii Haziresindeki Mezar Taşları

Kitabe Metni:

Hüve'l-Mü'min
Hâcî Efendi kerimesi
Emine rûhuna fâtîha
Sene 1229 (M. 1813–14)

13- Hâcî Efendi Kerimesi Ümmü Gülsüm Hanım'ın Mezar Taşı

Başucu şâhidesi, 65,5x30/22x3,5 cm. ölçülerinde mermer malzemeden yapılmış olup, üçgen tepelikten itibaren gövde aşağıya doğru daralmaktadır. Üçgen tepelik yatay bir silme ile kitabe yüzeyinden ayrılmaktadır. Tepelik yüzeyi taş ekseninde bir akantus yaprağı ile iki yanında simetrik bir düzenle işlenen aynı büyüklükte birer kubbeden ibaret cami tasviriyle bezenmiştir. Her iki kubbenin yüzeyi de iç içe küçülen kavisli çizgilerle dilimlere ayrılmış ve kubbeler birer alemle nihayetlenmiştir. Kubbelerin ekseninde altta çift kanatlı dairesel kemerli birer kapı bulunmaktadır. Kapı yüzeyleri düz bırakılmış, kapıların iki yanındaki boşlukların içleri çapraz çizgili kafeslerle doldurulmuştur. Kitabe, köşeliklerinde akantus yaprak motifli işlenerek süslenmiş, kemer kavsî altında yazı çevresi kazınarak kabartılan harflerle soldan sağa yukarıya doğru meyilli 4 satırdan oluşmaktadır (Res.12).

Kitabe Metni:

Hüve'l-Mü'min
Hâcî Efendi kerimesi
Ümmü Gülsüm rûhuna fâtîha
Sene 1229 (M. 1813–14)

14- Kadı İbrahim Efendi Kerimesi Ümmü Gülsüm Hanım'ın Mezar Taşı

Başucu şâhidesi, 57,5x30/22,5x6 cm. ölçülerinde mermer malzemeden yapılmış olup, üçgen tepelikten itibaren gövde aşağıya doğru daralmaktadır. Üçgen tepelik yatay bir silme ile kitabe yüzeyinden ayrılmaktadır. Tepelik yüzeyi taş ekseninde bir palmet motifli ile iki yanında simetrik bir düzenle işlenen aynı büyüklükte birer kubbeden ibaret cami tasviriyle bezenmiştir. Her iki kubbenin yüzeyi de iç içe küçülen kavisli çizgilerle dilimlere ayrılmış ve kubbeler birer alemle nihayetlenmiştir. Kubbelerin oturduğu silme altında belirli aralıklarla üç adet çift kanatlı hafif basık kemerli kapı bulunmaktadır. Kapı yüzeyleri düz bırakılmış, ortadaki kapının iki yanındaki boşlukların içleri çapraz çizgili kafeslerle doldurulmuştur. Kitabe, köşeliklerinde akantus yaprak motifli işlenerek süslenmiş, kemer kavsî altında yazı çevresi kazınarak kabartılan harflerle soldan sağa yukarıya doğru meyilli 4 satırdan oluşmaktadır (Res.13).

Yusuf Acioglu

Kitabe Metni:

Hüve'l-Mü'min
Kadı İbrahim Efendi
Kerimesi Ümmü Gülsüm
Rûhuna fâtiha
Sene 1229 (M. 1813–14)

15- Hâcı Ahmed Efendizâde Kadı İbrahim Efendi'nin Mezar Taşı

Başucu şâhidesi, 118x33x10 cm. ölçülerinde mermer malzemeden yapılmış olup, bir gövde ve boyun kısmı üzerinde yer alan kavuk şeklindeki tepelikten oluşmaktadır. Sülüs hatla yazılan kitabe yanlardan çerçeve içine alınmış, alçak kabartma şeklindeki metin soldan sağa yukarıya doğru meyilli olarak düz silmelerle ayrılmış, 8 satırdan oluşmaktadır (Res.14).

Kitabe Metni:

Hüve'l-Hallâkü'l-Bâkî
Beni kıl mağfired ey Rabb-i Yezdân
Bi-Hakk-ı 'arş-ı a'zam nur-ı Kur'ân
Gelip kabrimi ziyâret eden ihvân
Ede rûhuma fâtiha ihsân
Hâcı Ahmed Efendizâde Kadı
İbrahim Efendi rûhuna fâtiha
Sene 1241 – 27 Rebî-ül-evvel (M. 9 Kasım 1825)

16- Kadı İbrahim Efendi'nin Zevcesi Ayşe'nin Mezar Taşı

67x32/24x5,5 cm ölçülerinde mermer malzemeden yapılmış olup, üçgen tepelikten itibaren gövde aşağıya doğru daralmaktadır. Üçgen tepelik yatay bir silme ile kitabe yüzeyinden ayrılmaktadır. Tepelik yüzeyi, ortada bir palmeti andıran ve yanlara açılan yapraklarının ucunda aşağıya doğru bakan aynı motiflerle bezelidir. Kitabe, köşeliklerinde şematik üçer yaprak motifi işlenerek süslenmiş, kemer kavsi altında yazı çevresi kazınarak kabartılan harflerle soldan sağa yukarıya doğru meyilli 4 satırdan oluşmaktadır (Res.15).

Kitabe Metni:

Sene 1257 Yâ Rahîm (M. 1841–42)
Kadı İbrahim Efendi-

Yeşilyurt Köyü Camii Haziresindeki Mezar Taşları

nin zevcesi Ayşe rûhuna
Fâtiha

17- Eyüb Oğlu Süleyman'ın Mezar Taşı

Başucu şâhidesi, 85x25x8 cm. ölçülerinde mermer malzemedden yapılmış olup, bir gövde ve boyun kısmı üzerinde yer alan sarık şeklindeki tepelikten oluşmaktadır. Sülüs hatla yazılan kitabe yanlardan çerçeve içine alınmış, alçak kabartma şeklindeki metin soldan sağa düz silmelerle ayrılmış, 6 satırdan oluşmaktadır (Res.16).

Kitabe Metni:

Hüve'l-Hallâkü'l-Bâkî
Beni kıl mağfîret
Ganî Yezdân Hudâ
Eyüb oğlu Süleyman
Rûhuna fâtiha
Sene 1264 (M. 1847–48)

18- Kadı İbrahim Efendi Oğlu Ahmed Efendi'nin Mezar Taşı

Başucu şâhidesi, 88x24/24,5x8 cm. ölçülerinde mermer malzemedden yapılmış olup, bir gövde ve boyun kısmı üzerinde yer alan sarık şeklindeki tepelikten oluşmaktadır. Sülüs hatla yazılan kitabe metni, mermer malzeme üzerinde oyularak kabartılmış soldan sağa yukarıya doğru meyilli olarak 6 satırdan oluşmaktadır.

Kitabe Metni:

Âh mine'l-mevt sene 1268 (M.1851–52)
Beni kıl mağfîret ey Rabb-i Yezdân
Bi-Hakk-ı 'arş-ı a'zam nûr-ı Kur'ân
Kadı İbrahim Efendi
Oğlu Ahmed Efendi rûhuna
Fâtiha

19- Kadı İbrahim Efendinin Oğlu Molla Muhammed'in Mezar Taşı

Başucu şâhidesi, 90x25x6 cm. ölçülerinde mermer malzemedden yapılmış olup, bir gövde ve boyun kısmı üzerinde yer alan sarık şeklindeki tepelikten oluşmaktadır. Sülüs hatla yazılan kitabe yanlardan çerçeve içine alınmış, alçak

Yusuf Acioğlu

kabartma Şeklindeki metin soldan sağa yukarıya doğru meyilli olarak döz silmelerle ayrılmış, 5 satırdan oluşmaktadır.

Kitabe Metni:

Âh mine'l-mevt sene 1271 (M. 1854–55)

Cihâna doymadı cânı

Kadı İbrahim Efendinin

Oğlu Molla Muhammed rûhuna

Fâtıha

20- Hâcı Hüseyin Ağa Kerimesi Sultân Kadın'ın Mezar Taşı

Başucu Şâhidesi, 87x36,5/25x6 cm ölçülerinde mermer malzemeden olup, kitabe metnini yukardan kuŐatan dairesel kemer formu üzerinde stilize yaprakların oluşturduğu sivri kemerli tepelikle nihayetlenmiştir. Kitabe metni soldan sağa yukarıya doğru meyilli döz silmelerle birbirinden ayrılmış 5 satırdan oluşmaktadır (Res.17).

Kitabe Metni:

Hû İlâhî sene 1277 (M. 1860–61)

Müyesser oldu beka-ı Şehâdet

Hâcı Hüseyin Ağa kerimesi

Sultân kadın rûhuna

Fâtıha

21- Hâcı İbrahim Hakkı Ağa Kerimesi İnci Hanım'ın Mezar Taşı

Başucu Şâhidesi, 52x19,5/18x5,5 cm ölçülerinde yukardan aşağıya doğru daralan bir gövde ve sivri kemerli bir tepelikten oluşmaktadır. Kitabe metni soldan sağa yukarıya doğru meyilli yüzeyden kazınarak kabartılmış 4 satırdan oluşmaktadır.

Kitabe Metni:

Sene 1280 (M. 1863–64)

Hâcı İbrahim Hakkı

Ağa kerimesi İnci Hanım

Rûhuna fâtıha

22-

Yeşilyurt Köyü Camii Haziresindeki Mezar Taşları

23- Süleyman Oğlu İbrahim Ağa'nın Mezar Taşı

Başucu şâhidesi, 85x21,5/23,5x7 cm. ölçülerinde mermer malzemedan yapılmış olup, bir gövde ve boyun kısmı üzerinde yer alan püsküllü fes şeklindeki tepelikten oluşmaktadır. Talik hatla yazılan kitabe yanlardan çerçeve içine alınmış, alçak kabartma şeklindeki metin soldan sağa yukarıya doğru meyilli olarak düz silmelerle ayrılmış, 7 satırdan oluşmaktadır.

Kitabe Metni:

Hüve'l-Bâkî

Beni kıl mağfiret ey Rabb-i Yezdân

Bi-Hakk-ı 'arş-ı a'zam nur-ı Kur'ân

Gelip kabrimi ziyâret eden ihvân

Edeler rûhuma bir fâtiha ihsân

İbrahim Ağa Bin Süleyman rûhuna fâtiha

Fî Sene 1282 gurre Cemâzi-yel-âhir

(M. 22 Ekim 1865)

24- Tarîk-ı Nakşibendiden El-Hâc Ahmed'in Mezar Taşı

Başucu şâhidesi, 127x29x6 cm. ölçülerinde mermer malzemedan yapılmış olup, bir gövde ve boyun kısmı üzerinde yer alan sarık şeklindeki tepelikten oluşmaktadır. Sülüs hatla yazılan kitabe yanlardan çerçeve içine alınmış, alçak kabartma şeklindeki metin soldan sağa yukarıya doğru meyilli olarak düz silmelerle ayrılmış, 10 satırdan oluşmaktadır.

Kitabe Metni:

Sene 1297 Hû Dost Cemâzi-yel-âhir sinn-i 55 (M. Mayıs 1880)

Sıdk ile tutmuştu mürşid dâmını

Râhî-Hakka sevk edübdur tezânı

Şevk-i aşkullah ile bu mer vücûd

İktisâb etti şerefli bir vücûd

Kevser-i mevtü alıp edince nûş

Allah Allah diye çıktı rûhu hoş

Eyledi dâr-ı fenâdan pâitahtı

Tarîk-ı Nakşibendiden El-Hâc Ahmed

Rûhuna fâtiha

24- Hâcı Ali Zevcesi Emine Hatun'un Mezar Taşı

Başucu şâhidesi, 95x34/28x6 cm ölçülerinde mermer malzemededen olup, aşağıya doğru daralan gövde kaideli vazodan çıkan stilize yapraklardan oluşan tepelikle nihayetlenmiştir. Vazo gövdesinin üzeri stilize akantus yaprakları ile bezenmiştir. Vazo, kitabe metnini üstten sınırlayan dairesel kemer formunun üstüne bindirilmiştir. Kitabe metni soldan sağa yukarıya doğru meyilli düz silmelerle birbirinden ayrılmış 6 satırdan oluşmaktadır (Res.18).

Kitabe Metni:

Âh mine'l-mevt sene 1303 (M. 1885–86)
İlâhî ravza-i cânân
Eyle makamım cennette hemân
Çetmi-i kebîrden Hâcı Ali
Zevcesi Emine Hatun rûhuna
Fâtîha

25- Nûrî Bey'in Zevcesi Hanife Hanım'ın Mezar Taşı

Başucu şâhidesi, 98x31/24x6 cm ölçülerinde mermer malzemededen olup, yukardan aşağıya doğru daralan bir gövde ve sivri kemerli bir tepelikten oluşmaktadır. Kitabe üstten yarı dairesel bir kemerle kuşatılmış, bu kemer üzerindeki tepeliğın içi stilize yapraklardan oluşan bir demetle doldurulmuş, yapraklar iki yana doğru açılmaktadır. Kitabe metni soldan sağa yukarıya doğru yüzeyden kazınarak kabartılmış 5 satırdan oluşmaktadır (Res.19).

Kitabe Metni:

Âh mine'l-mevt sene 1307 (M. 1889–90)
Nûrî Beyin zevcesi
Merhûme ve mağfûre
Hanife Hanım rûhuna
Fatîha

26- (İsmi Okunamayan) Mezar Taşı

Başucu şâhidesi 48x31,5x5 cm ölçülerinde mermer malzemededen olup başlık yerinde yoktur. Kitabe kısmı düz silmelerle çerçeve içine alınmış, soldan sağa yukarıya doğru hafif meyilli düz silmelerle birbirinden ayrılmış 4 satırdan oluşmaktadır. İsmın bulunduğu son satırlar, mezar taşının alt kısmı betona gömülü olduğu için okunamamıştır.

Yeşilyurt Köyü Camii Haziresindeki Mezar Taşları

Kitabe Metni:

Âh mine'l-mevt fî 13 recep sinn-i 72 sene 1313 (M. 30 Aralık 1895)

Bitti ömrümün hânesi o demde ettim rihleti

Yok, imiş fânî cihânın hep hayâlmış lezzeti

Bak ne yaptı acı ecel beni tûvânâ kimseye

.....

27- Süleymanağazade El-Hâc Ahmed Bey'in Mezar Taşı

Başucu şâhidesi, 115x31/30x5 cm. ölçülerinde mermer malzemeden yapılmış olup, bir gövde ve boyun kısmı üzerinde yer alan fes benzeri bir sarık şeklindeki tepelikten oluşmaktadır. Sülûs hatla yazılan kitabe yanlardan çerçeve içine alınmış, alçak kabartma şeklindeki metin soldan sağa düz silmelerle ayrılmış, 8 satırdan oluşmaktadır.

Kitabe Metni:

Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî

Yâ İlâhî emrine rûhum ,senin olsun feda

Eylesin hâyır ile yâd evlâdlarım subh ü mesâ

Ser-tâ-ser yandı vücûdum çare olmadı bana

Dilerim sübhânımdan ede ihsân ukbâda bana

Süleymanağazade El-Hâc Ahmed Bey

Rûhuna fâtiha

Sene 1313 – Zilhicce fi 9 (M. 22 Mayıs 1896)

28- Şükrü Efendi Kerimesi Fâtıma Hanım'ın Mezar Taşı

63x36,5/29,5x7 cm ölçülerinde yukarıdan aşağıya doğru daralan ve mermer malzemeden yapılan başucu şâhidesi kırık olup tepelik kısmı mevcut değildir. Kitabe kısmı ise soldan sağa yukarıya doğru meyilli düz silmelerle birbirinden ayrılmış 6 satırdan oluşmaktadır.

Kitabe Metni:

Âh mine'l-mevt sene (kırık – okunamadı)

Dâr-ı dünyâdan beka evine Fâtıma Hanım

Hâmilini vaz'eylemeden rihlet eyledi nâ-gâh

Çetmi-i kebîrden Şükrü Efendi

Yusuf Acioğlu

Kerimesi merhûme Fâtıma
Hanım rûhuna fâtiha

29- Hâcî İbrahim Ağa'nın Mezar Taşı

74x32x6,5 cm ölçülerinde mermer malzemeden yapılan başucu şâhidesi kırık olup tepelik kısmı mevcut değildir. Kitabe kısmı ise soldan sağa yukarıya doğru meyilli düz silmelerle birbirinden ayrılmış 6 satırdan oluşmaktadır. Tarihin bulunduğu ilk satırlar, mezar taşının üst kısmı kırık olduğu için okunamamıştır.

Kitabe Metni:

.....
Ekl edip biranda beni vermedi hiç ruhsatı
Güş eden ahbâbı yârân eylesinler himmeti
Okusunlar rûhum için kulhuvallah âyeti
Çetmi-i kebîr eşrafhanedânından
Hâcî İbrahim Ağanın rûhuna fâtiha

Ayakucu Şâhideleri

Ayakucu şâhideleri, mermer malzemeden sade özellikte olup, sadece ikisi üzerinde birer servi ağacı işlenmiştir. Bunlardan birinde, servi ağacının gövdesinin iki yanından çıkarak göğe doğru yükselen birer stilize lale yer alır (Res.20). Diğerinde ise servi ağacının tepesi bir çınar ağacı yaprağıyla nihayetlenmiştir.

Değerlendirme ve Sonuç

Yeşilyurt Köyü Camii Haziresi'nde 29 başucu ile 6 adet ayakucu şâhidesi incelenmiştir. İncelediğimiz toplam 29 başucu şâhidesinin 27 adedinin tarihi bellidir. İkisinin ise tarih yazan kısımları taş bloğun üst tarafında olup, bu kısımlar kırık olduğundan tarihleri anlaşılamamıştır. Buna göre incelediğimiz mezar taşlarının tarih sınırları H.1117(M.1705) – H.1313(M.1896) yılları arası olarak belirlenmiştir. Bu mezar taşlarının 14'ü erkek (1., 4., 5., 6., 8., 9., 15., 17., 18., 19., 22., 23., 27., 29. numara), 13'ü kadın (3., 7., 10., 11., 12., 13., 14., 16., 20., 21., 24., 25., 28. numara) mezarına aittir. Alt kısmı betona gömülü olan bir mezar taşı (26. numara) ile isimsiz bir mezar taşının (2. numara) ise kimliği anlaşılamamıştır.

Mezar taşlarında mermer malzeme kullanılmıştır. Form olarak birbirinden farklı olan taşların bir kısmı paralel kenarlarla uzanan (1., 3., 5., 8., 9., 15., 17., 19., 23., 26. numara), bir kısmı ise yukarıya doğru hafifçe genişleyen (2., 4., 6., 7., 10., 11., 12., 13., 14., 16., 18., 20., 21., 22., 24., 25., 27., 28., 29 numara) gövdeye sahiptirler. Bu mezar taşlarından bir kısmının (1., 3., 4., 26., 28., 29 numara) tepelikleri günümüze ulaşmamıştır.

Yeşilyurt Köyü Camii Haziresindeki Mezar Taşları

Tepelikleri bulunan mezar taşlarında; sarık (5., 6., 17., 18., 19., 23., 27 numara) kavuk (8., 9., 15 numara), püsküllü fes (22 numara), üçgen (10., 11., 12., 13., 14., 16 numara) sivri kemer(7., 20., 21., 25 numara) üç dilimli kemer(2 numara) biçimleri kullanılmıştır. Bir mezar taşı (24 numara) ise vazodan çıkan stilize yaprakların oluşturduğu tepeliğe sahiptir.

Alçak kabartma uygulaması görülen mezar taşlarının kitabe metinleri düz silmelerle ayrılarak ya da tek bir silme içine alınarak yazılmıştır. Bu metinlerdeki satır sayıları birbirinden farklı olup, 4 ile 10 arasında değişmektedir. Metinlerde herhangi bir usta adı ve imzası yer almadığından şâhidelerin sanatçılarının kim olduğu tespit edilememiştir.

Mezar taşlarında tarih kısmı, bazen (1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15., 17., 22., 27 numara) altta yer alırken bazen de (16., 18., 19., 20., 21., 23., 24., 25., 26., 28., 29 numara) üstte yer almıştır. Bu mezar taşlarındaki tarihlere bakıldığında, H.1257(M.1841) yılına kadar genellikle tarihlerin altta yazıldığı bu tarihten itibaren ise üstte yazıldığı görülmüştür. Bunun o dönemin bir modası ya da mezar taşı ustalarının bir tercihi olduğu düşünülebilir.

İncelenen mezar taşarında, servi ağacı, gül, kozalak, akantus yaprakları, palmet ve vazodan çıkan stilize yapraklar gibi bitkisel bezemeler ağırlıktadır. Bunların dışında camii tasvirli bazı mezar taşları da bulunmaktadır. Bu camii tasvirli mezar taşlarının(10., 12., 13., 14 numara) Batı Anadolu'da yaygın bir şekilde görülen örneklerin bir uzantısı olduğu anlaşılmaktadır⁶.

Mezar taşlarının kitabelerinden anlaşıldığı kadarıyla bazılarının akrabalık ilişkileri de tespit edilmiştir. Bunlardan en belirgin olanı Kadı İbrahim Efendi ve ailesidir. Hazirede, Kadı İbrahim Efendinin babası İmam-ül Hatib Hâcî Ahmed Efendi, kız kardeşi Hürî Hanım, eşi Ayşe Hanım, kızı Ümmü Gülsüm, oğulları Ahmed Efendi ve Molla Muhammed'nin mezar taşları bulunmaktadır. Muhtemelen hazirenin bir köşesinde Kadı İbrahim Efendinin bir aile kabristanı mevcuttu, ancak günümüzde taşlar yerinden sökülüp cami duvarı önünde sergilendiğinden bunun yerini tespit etmek mümkün olamamaktadır. Diğer mezar taşlarında net olmamakla birlikte bazı akrabalık ilişkileri bulunduğu anlaşılmaktadır.

Yeşilyurt Köyü Camii haziresindeki mezar taşları, bir yönüyle bu yerleşim yerinin tarihi geçmişini, demografik ve sosyolojik durumunu, diğer bir yönüyle ise batılşma etkisi ile şekillenen tasvir sanatını göstermesi açısından önemlidir. Bu çalışma ile Ege'nin doğal güzellikleri ve geleneksel konut mimarisi ile bilinen Yeşilyurt Köyü'nün, Camii Haziresindeki tarihi ve sanatsal değer taşıyan mezar taşları tanıtılarak Türk sanatı açısından önemi vurgulanmaya çalışılmıştır.

⁶ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Gül Tuncer, *Batı Anadolu Bölgesinde Cami Tasvirli Mezartaşları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.

Yusuf Acioglu

Res.1- Yeşilyurt Köyü Camii

Res.2- Yeşilyurt Köyü Camii Haziresi

Yeşilyurt Köyü Camii Haziresindeki Mezar Taşları

Res.3- Koca Mehmed'in Mezar Taşı

Res.4-(İsimsiz) Mezar Taşı

Res.5-Hoca Oğlu Molla Halil Ağa'nın Mezar Taşı

Res.6-El-imâm-ül Hatîb İbrahim Efendi'nin Mezar Taşı

Res.7-İmâm-ül Hâtib Hâci Ahmed Efendi'nin Mezar Taşı

Res.8-Es-Seyyid El-Hâc Ali Ağa'nın Mezar Taşı

Res.9-Âdile Hoca'nın Mezar Taşı

Res.10-Molla Mustafa Kerimesi Emine Hanım'ın Mezar Taşı

Yeşilyurt Köyü Camii Haziresindeki Mezar Taşları

Res.11-Hacı Efendi Kerimesi Emine Hanım'ın Mezar Taşı

Res.12-Hacı Efendi Kerimesi Ümmü Gülsüm Hanım'ın Mezar Taşı

Res.13-Kadı İbrahim Efendi Kerimesi Ümmü Gülsüm Hanım'ın Mezar Taşı

Res.14-Hacı Ahmed Efendizâde Kadı İbrahim Efendi'nin Mezar Taşı

Res.15-Kadı İbrahim Efendi'nin Zevcesi Ayşe'nin Mezar Taşı

Res.16-Eyüb Oğlu Süleyman'ın Mezar Taşı

Res.17-Hâcı Hüseyin Ağa Kerimesi Sultân Kadın'ın Mezar Taşı

Res.18-Hâcı Ali Zevcesi Emine Hatun'un Mezar Taşı

Yeşilyurt Köyü Camii Haziresindeki Mezar Taşları

Res.19-Nûrî Bey'in Zevcesi Hanife Hanım'ın Mezar Taşı

Res.20- Ayakucu Şâhidesi